

Lou Andreas-Salomé (1861–1937) – psykoanalytiske og feministiske bidrag til forståelsen av hennes biografi

Lou (Louise) Andreas-Salomés liv og forfatterskap har vært gjenstand for en rekke omtaler og biografier. Interessen er ikke minst et produkt av hennes vennskap med mange av samtidens største menn. Hun hadde et intenst vennskap med Friedrich Nietzsche i en, for ham, omveltningfull periode. Hun var Rainer Marie Rilkes elskerinne i noen stormfulle år. Hun hadde også et nært vennskap og samarbeid med Sigmund Freud. Men hennes betydning gikk videre enn disse forbindelsene. Hun skrev mer enn ti romaner og 50 essayer, bl.a. om psykoanalytiske emner.

Hun er blitt omtalt som *femme fatale*, opportunist, feminist, radikaler, liberaler, men også som en viktig bidragsyter til visse deler av psykoanalysen. To biografiske hovedretninger har vært anført av henholdsvis psykoanalytikere, som har fokusert på hennes traumatiske tap av farsfigurer og senere vanskelige relasjoner til berømte menn, og av mer feministisk orienterte historikere, som mener at psykoanalytisk forståelse har fratatt Andreas-Salomé den betydning hun rettmessig fortjener. En dypere forståelse av Lou Andreas-Salomé kan ligge i en integrering av de to syn.

Louise von Salomé ble født 16. februar 1861 i en borgerlig familie i St. Petersburg. Hun hadde fem eldre brødre, hvorav to døde i ung alder. Hennes far, generalen, var streng, men også utadvendt og hjertevarm. Hun husket ham med glede. Moren fremstod som langt mer forbeholden. Det er blitt hevdet at moren, etter å ha mistet to sønner mens de var spedbarn, helst ville ha en gutt og derfor vanskelig aksepterte Louise (1). I sin selvbiografi beskriver Andreas-Salomé hjemmet som fylt av varme og glede, samtidig som hun levde isolert, ofte oppslukt av dagdrømmer (2). Familien var lutherske pietister av baltisk opprinnelse, og det ble snakket tysk i hjemmet.

Et stort vendepunktet i den unge Lous liv var møtet med religionen i konfirmasjonsforberedelsene. Lou delte ikke lenger foreldrenes religiøsitet. Den barndommens gud hun hadde hatt et nært og personlig forhold

Jørgen G. Bramness

Statens Rettstoksikologiske Institutt
Postboks 495 Sentrum
0105 Oslo

Bramness JG.

**Lou Andreas-Salomé (1861–1937)
Psychoanalytical and feminist views
on her biography.**

Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 2032–6.

Lou (Louise) Andreas-Salomé's life and work has preoccupied many biographers. The interest may have been sparked by her liaisons with many of the greatest men of her time. She had an intimate relationship with Friedrich Nietzsche in a period of great change for him. She was Rainer Marie Rilke's mistress for several years. And she pursued a close friendship and working relationship with Sigmund Freud in the latter part of her life. But her significance goes beyond these associations. She was a celebrated novelist and essayist in her own right, with ten novels and more than 50 essays, also on psychoanalytical subjects. She has been viewed as *femme fatale*, opportunist, feminist, radical, liberal, but also as a significant contributor to psychoanalytical thought. There have been two biographical approaches: a psychoanalytical approach focusing on her loss of father-figures and later difficult relationships with famous men, and a feminist approach accusing psychoanalysts of not contributing to insight, but belittling Salomé's legitimate position. A fuller understanding may be obtained by integrating these two views.

til, følte i den første ungdomstiden som uvirkelig og ikke-eksisterende. Konfirmasjonstimen stod for 17-åringen som tåpelige. Hun opponerte og skrev et lengre brev til en prest hun heller ønsket å gå til. Den katolske pastor Hendrik Gillot (1836–1916) aksepterte å gi henne privatundervisning, og godtok i tillegg at det foregikk uten foreldrenes viten. Han ble overrasket av denne intense, lærevillige ungdommen med så mange spørsmål. Selvbiografien (2) og flere av Andreas-Salomé selvbiografiske romaner har gitt oss innblikk i det nære og unike lærer-elev-forholdet som utviklet seg. Han satte opp et meget hardt studieprogram til henne. Hun leste religionshistorie og filosofi, bl.a. Spinoza (1632–77), som hun satte stor pris på. Men timene innebar også nærhet av fysisk art – Lou satt på lærerens fang og ble strøket over håret. Det har ikke vært opplagt for Lou at dette innebar noe utenom det vanlige.

I februar 1879 inntraff flere hendelser som fikk en avgjørende innflytelse på Salomé's liv. Hennes 74 år gamle far døde, og på Gillots oppfordring fortalte hun moren om sin konfirmasjonsulydighet. Moren ble forskrekket og tok opp Lous situasjon med Gillot. Hun anklaget Lou for å være sta og egenrådig utover enhver fornuft. Moren advarte Gillot og sa at han hadde påtatt seg et for stort ansvar. Han på sin side sa seg mer enn beredt til å ta ansvaret. Men snart ble det klart at Gillots intensjoner var av en mer verdslig karakter. Han hadde planer om å be om Lous hånd. Å oppdage dette forskrekket og opprørte Lou på en dyptgripende måte. Gillots svik ble et dobbelt tap, tap av farsfigur og tap av religion for andre gang. Like etter fikk Lou det som antakelig var en kraftig lungeblødning. Hennes sykdom ble en anledning for henne til å dra fra St. Petersburg og alt det vonde dyren representerte. Sammen med sin mor drog hun til Zürich for å studere logikk, metafysikk og religionshistorie.

Paul Rée og Friedrich Nietzsche

I 1881 forlot Lou Salomé og hennes mor universitetet i Zürich på grunn av Lous svikten helse. De dro sørover i Europa i håp om at et mildere klima skulle være heldig. I Roma fikk de kontakt med Malwida von Meysenbug (1816–1903), en radikal idealist fra 1848 og borgerlig mesen med klare tanker rundt feminisme, kvinnens intellektuelle utvikling og nytten av stimulerende, ikke-seksuelt samvær mellom kvinner og menn. Salomé beundret hennes populære bok *Memoiren einer Idealisten* (1882). Hos von Meysenbug ble hun raskt introdusert for Paul Rée (1849–1901), en ung tysk, positivistisk filosof. Deres vennskap var umiddelbart og sterkt, men raskt vokste Rées følelser, og som så mange ganger tidligere og senere i Salomé's liv opplevde hun at menn ville noe annet enn henne. Han fridde, men aksepterte hennes avslag, fordi alternativet var å miste henne. I april 1882 kom Paul Rées mangeårige venn, og muligens elsker, Friedrich Nietzsche (1844–1900) til von Meysenbug etter å ha blitt invitert for å treffe Salomé. Allerede før de traff hverandre, tenkte han på muligheten for ekteskap, og hans første ord til henne var: «Fra hvilken stjerne har vi falt til hverandre?» Også Nietzsche fridde raskt etter første møte, også han ble avvist, og på samme måte som Rée aksepterte han tilsynelatende Salomé's avslag.

Dette ble prologen til en ménage à trois som er viet mye oppmerksomhet i litteraturen. Salomé og Rée kalte det for deres hellige treenighet, mens Nietzsche omtalte det som deres pytagoreiske vennskap. Sommeren 1882 møttes de ved de store sjøene i Nord-Italia og i Luzern. I Luzern regisserte Nietzsche det famøse bildet av de tre: Den 21 år gamle Salomé som piskende kusk og den 32 år gamle Rée og den 38 år gamle Nietzsche som trekkdyrene (fig 1). Bildet taler med ironi om det vanskelige prosjektet de hadde gitt seg i kast med, en idé som Salomé i hovedsak var arkitekten bak. Ønsket om et intellektuelt vennskap mellom tvillingsjeler i den fordomsfrie tenkningens tjeneste, fri fra foreldede moral- og gudsbegreper, var nok mest oppriktig hos henne. En stund bodde hun sammen med Rées familie, og vennskapet med Rée ble ytterligere forsterket. Deres fortrolig omgangstone, med utveksling av kjæle navn, kunne nok forvirre mange, han kalte henne for sitt sneglehus og hun ham for sin snegle. Hun understreket dog sin likeverdige og mer uforpliktende rolle ved å omtale seg som Rées søster.

Høsten 1882 ble det slutt på drømmen om et treenig, intellektuelt samboerskap. Riktignok arbeidet, samtalte og leste Nietzsche og Salomé sammen og forbløffet hverandre stadig over hvor intuitivt enige de var, men Salomé ble i økende grad klar over at Nietzsches fremtidsplaner for henne ikke var hennes egne. Hun hadde sitt eget prosjekt, et prosjekt som innebar at hun verken skulle jobbe nær ham eller hans prosjekter eller bli hans intellektuelle og filosofiske arvtaker. Hun skrev til Rée at kanskje var hun og Nietzsche for like hverandre, hun satte mer pris på den forfriskende forskjellen hun opplevde i forholdet til Rée.

I bakgrunnen spilte Nietzsches søster Elisabeth Förster-Nietzsche (1846–1935) en viktig rolle. Hun var gift med den sterkt antimittiske og tysknasjonalistiske Bernhard Förster (1843–89). Förster-Nietzsche påtok seg rollen som forsvarer av sin brors posisjon og rykte. Hun følte at Salomé med sine ideer om vennskap og intellektuelt samboerskap truet begge deler. Salomé på sin side omtalte verken da eller senere Elisabeth Förster-Nietzsche på den ene eller andre måten, men Salomé må ha visst at fotografiet fra Luzern (fig 1) virket provoserende på Förster-Nietzsche. Om det var søsterens påvirkning av Nietzsche eller hans skuffelse over Salomé's stadige avslag både på ekteskap og

overtakelse av intellektuell arv som var årsaken til deres brudd, er vanskelig å si. Kanskje innså Nietzsche at han ville bli satt utenfor Salomé og Rées nære relasjon. Deres plan om treenig samboerskap materialiserte seg i alle fall aldri. I stedet innledet Rée og Salomé samboerskap i Berlin.

Nietzsches skuffelse og sinne over det som skjedde var voldsom og ute av proporsjoner med brutt vennskap og tapet av en filosofisk arvtaker. I brev uttrykte han sin skuffelse over at hun var en person uten høyere mål i livet, en person som søkte øyeblikkets tilfredsstillelse av ego fremfor det ideelle. Han kalte hennes problemer for nar-

Figur 1 Lou Salomé, Paul Rée og Friedrich Nietzsche i Luzern 1882 (2)

sisistiske, og hevdet at hun var ute av stand til å ofre noe eller elske noe. I et brev til en venn kalte han Salomé for «et førsteklasse menneske som alltid vil omgis av skam» (fig 2).

Flere Nietzsche-biografer understreker hvilken betydning Nietzsche hadde på Salomé's utvikling. Hun traff ham da hun var ung, og han gav henne muligheten til å leve ut ideelle tanker om sitt liv hun hadde med seg fra tidlig ungdom. Gjennom ham fikk hun stimulerende samtaler og intellektuell mulighet. I 1894 utkom hennes viktige og forståelsesfulle essay om Nietzsche, *Friedrich*

Nietzsche in seinen Werken, som riktignok er skrevet i Salomé's spesielle og personlige stil hvor hennes egne tanker er vanskelig å skille fra det hun omtaler, men som likevel yter Nietzsche rettferdighet på et tidspunkt før han ble anerkjent. Salomé hadde stor betydning for Nietzsche. Men man kan ikke tilskrive hele den endringen som finner sted i overgangen mellom hans to bøker *Die fröhliche Wissenschaft* (1882) og *Also sprach Zarathustra* (1884) forholdet til og bruddet med henne. Heller ikke Nietzsches sammenbrudd i denne tiden skriver seg bare fra skuffelsen over bruddet. Men sammen med en rekke andre ting, som for eksempel Rées filosofi, hadde relasjonen til Salomé en selvfølgelig betydning.

I fire år levde Rée og Salomé sitt intellektuelle og pasjonsløse samliv blant intellektuelle i Berlin. Salomé skrev senere at dette vennskapet var spesielt lett fordi det manglet en seksuell tiltrekning mellom dem. I 1886 takket Salomé overraskende ja til ekteskap med den insisterende Friedrich Carl Andreas (1846–1930), språkforsker (fig 3). Hvorfor hun plutselig valgte å gå inn i ekteskapet etter flere år som samboer, har flere forsøkt å forklare uten å lykkes. Da Rée ble oppmerksom på forlovelsen, forlot han Berlin og samtidig også filosofien. Hans siste ord til henne ble skrevet i et brev han etterlot: «Vis nåde, søk meg ikke!» De traff hverandre aldri igjen.

Ibsens kvinneskikkelser

Salomé og Andreas bosatte seg i Berlin. Deres omgangskrets bestod av personer rundt tidsskriftet *Die Freie Bühne*, et avantgarde teatertidsskrift. Miljøets filosofi var naturalismen, der gamle, borgerlige former og konvensjoner ikke lenger ble oppfattet som meningsbærende. Individet skulle selv skape sin virkelighet. Naturvitenskapene var det sentrale grunnlaget for den kritiske politiske bevegelsen. Bevegelsens indi-

vidualisme tiltalte Andreas-Salomé, men naturvitenskapen var henne mer fremmed. Som så ofte ble hun ikke «medlem» av bevegelsen, til tross for at hun hadde bred kontakt med den. Hennes prosjekt var et annet, det individualistiske og det psykologisk-religiøse.

Det var med dette psykologisk-religiøse utgangspunktet hun analyserte kvinneskikkelser hos Henrik Ibsen (1828–1906) (3). Med utgangspunkt i *Vildandens* Hedvig forfattet hun seks ulike essays om Ibsens kvinneskikkelser: Nora i *Et dukkehjem*, Ellida i *Fruen fra havet*, Helene Alving i *Når vi*

Figur 2 «Et førsteklasses menneske som alltid vil omgis med skam,» skrev Nietzsche etter deres brudd i 1882. Atelierbilde av Lou Salomé fra 1880-årene (2)

døde vågner, Rebecca i *Rosmersholm* og Hedda i *Hedda Gabler*. Sistnevnte ble sammenliknet med Hedvig, hvis posisjon i *Vildanden* synes essensiell for Andreas-Salomé. Også her, som ellers i sitt forfatterskap, tok Salomé det hun analyserte som utgangspunkt for egne teorier. Hun var en av de tidligste fortolkere av de psykologiske og feministiske sider ved Ibsens diktning. Hun så hos Ibsen en mulighet til å opponere mot ti-

Figur 3 Forlovelsesbilde av Lou Salomé og Carl Friedrich Andreas fra 1886 (2)

dens oppfatning om at kvinnen først ble hel ved å bli en halvdel av mannen i ekteskap. Andreas-Salomé motsatte seg at kvinnens naturlige plass var den undertrykte i en heteroseksuell relasjon.

Gjennom sitt verk om Ibsen ble hun en av de første som anbefalte ham til et bredere europeisk publikum, som George Bernard Shaw (1856–1950) gjorde i England og Georg Brandes (1842–1927) i Skandinavia. Shaw og Brandes var med i kretsen rundt *Die Freie Bühne*. Her var også Arne Garborg (1851–1924) og ikke minst hans kone Hulda (1862–1934). Hulda Garborg oversatte Salomé's verk, som ble utgitt i 1899 under navnet *Ibsens Kvindeskikkelser* (3).

Rainer Maria Rilke

De første årene av ekteskapet med den 15 år eldre Andreas beskriver Andreas-Salomé som «de vonde årene». Han respekterte i begynnelsen hennes ønsker om et ikke-seksuelt samliv, antakelig ut ifra troen på at dette ville endre seg. Da det ikke gjorde det, tvang han seg på henne. Dette førte nesten til et fullstendig brudd dem imellom. De inngikk en minnelig avtale, hvor hun fikk beholde en utstrakt frihet. Det ble et barnløst fornuftsekteskap. Hun på sin side måtte godta at en hushjelp ble Andreas' reelle partner. Hushjelpen fødte Andreas ikke mindre enn tre barn. I sannhet et ekteskap mange har funnet det vanskelig å skjønne.

I 1897 møtte Andreas-Salomé Rainer Maria Rilke (1875–1926) i München (fig 4, fig 5). Deres relasjon som elskere varte noen heftige år, men deres vennskap ble livslangt. Andreas-Salomé hadde en dyp og viktig innflytelse på Rilkes diktning og liv. I sin selvbiografi beskriver hun den mye yngre Rilke som den første mannen som fremstod som virkelig for henne (2). Trass i sin seksuelle ambivalens identifiserte han seg gjennom forholdet til Andreas-Salomé som primært heteroseksuell og endret til og med sitt navn fra René, som Andreas-Salomé syntes var for feminint, til Rainer. Og trass i intensiteten i deres kjærlighetsforhold var kanskje Andreas-Salomé først og fremst Rilkes mentor, venn og fortolker.

I senere skrifter omtalte hun Rilke som et menneske som hadde en religiøsitet uten objekt (2). Han hadde tilgang på den delen av psyken som har med det religiøse å gjøre, selv om Gud ble oppfattet som død. Rilke hadde, ifølge Andreas-Salomé, en mottakelighet for ytre og indre opplevelser, en feminin mottakelighet som han ofte ubevisst kunne omsette i en ytre form, sin diktning. Gjennom denne evnen mente hun at en kunstner også kunne helbrede seg selv. Også i omtalen av Rilkes liv og diktning kom Andreas-Salomé's egne tanker og budskap til syne. Hun så på kvinnen som forskjellig fra mannen ved at kvinnen i mindre grad opplever angst fordi hun bærer med seg en naturlig følelse av å være hjemme overalt. Hun brukte bildet av en snegle som bærer sitt

Figur 4 Rainer Marie Rilke, fotografert i 1924, i en periode i hans liv da vennskapet med Andreas-Salomé var reetablert (1)

sneglehus. Vi kjenner igjen bildet fra tiden med Rée, men allegorien ble utdypet. Andreas-Salomé forklarte kvinners manglende rastløshet, men også deres manglende kreativitet, ved at de bar «hjemmet», psykens havn, med seg.

Rilke og Andreas-Salomé gjennomførte to turer til Russland, i 1899 og 1900. På begge turene besøkte de den aldrende, feirede forfatteren og legen grev Lev Nikolajevitsj

Figur 5 Lou Andreas-Salomé i 1897, i den tiden da hun møtte Rilke for første gang (2)

(Leo) Tolstoj (1828–1910). Disse to turene var viktige for Salomé i den prosessen hun kalte å vokse opp til sin barndom. Gjennom møtet med fjerne og glemte steder møtte hun sin angst og vokste på det. Hun hadde håpet at reisene ville ha samme virkning på Rilke, men for ham representerte de noe annet. Kunne han produsere kunst i den nære relasjonen til Andreas-Salomé? Hun brøt relasjonen midt under deres andre reise. Hun mente dette var nødvendig for å redde Rilkes kunstneriske liv, kanskje hans liv overhodet. Lå det andre, mindre altruistiske motiver bak? Rilke ble i første omgang knust, men gjenopptok etter hvert sin dikteriske gjerning.

Figur 6 Weimar-kongressen i 1911. Lou Andreas-Salomé sitter i første rekke som nummer fem fra venstre. Freud selv sees stående i midten av andre rekke, med Jung litt til høyre for seg (4)

Sigmund Freud og psykoanalysen

Etter å deltatt på Weimar-kongressen i 1911 (fig 6) (4) skrev Andreas-Salomé til Sigmund Freud (1856–1939) om sine planer om å bo noen måneder i Wien for å lære psykoanalysen å kjenne. Andreas-Salomé hadde på forhånd kjennskap til en del av psykoanalysen gjennom lesing. Mange av hennes interessefelter var sammenfallende med psykoanalysens. Kunne hun få samtale med ham og delta på de berømte onsdagsmøtene? Freud svarte positivt. Hun kom til Wien og ble introdusert for Freud og hans nærmeste. Blant dem var ikke lenger Carl Gustav Jung (1875–1961) og Alfred Adler (1870–1937), begge var kommet i sterk konflikt med Freud. Flere kom til å forlate kretsen i løpet av få år. Mange forfattere har debattert Andreas-Salomés posisjon i miljøet og hennes forhold til Freud (5–8).

Andreas-Salomé hadde allerede en fremtredende posisjon i europeisk kulturliv. Hun var kanskje mest berømt og beryktet for sin kontakt med, og sine skrifter om, Nietzsche. Ved siden av dette hadde hun publisert ti romaner og mer enn 50 essayer om feminisme, religion, kunst og erotikke. Dette gav henne lett tilgang til miljøet (4). Andreas-Salomé var 50 år gammel og brukte mye av sitt gjenværende liv på psykoanalysen. Hun skrev psykoanalytiske fagartikler og ble etter hvert en habil psykoanalytiker, med omfattende praksis.

Hennes unike forhold til Freud kan illustreres på flere måter. Lou deltok på Adlers seminarer, trass i den sterke konflikten mellom de to tidligere vennene. Hun opprettholdt kontakt, profesjonelt samarbeid med og vennskap med Viktor Tausk (1875–1919), til tross for Freuds økende misnøye med ham. Hun hadde mer sans for Tausks tanker om «utdyping» enn Freuds stadige fokus på understrykking og sublimering. Hun gikk i rette med Freuds forståelse av narsissismebegrepet og opprettholdt sine egne

standpunkter selv etter en langvarig og dyp uenighet med Freud. Sist, men ikke minst ble hun Anna Freuds (1895–1982) mentor og analytiker gjennom mange år, og stod for Anna Freud som hennes viktigste relasjon utenfor familien.

Ifølge feministisk orienterte biografer (7) forsøkte flere av Freuds «sønner» å forminske Andreas-Salomés rolle i forholdet til Freud. Ernst Jones skriver i sin biografi (8):

«Det var alltid en eller annen intellektuell kvinne i Freuds liv hvis selskap han spesielt verdsatte, vanligvis en student eller en pasient. I denne tiden var det Lou Andreas-Salomé, som hadde studert med ham før krigen. (...) Det ble sagt om henne at hun hadde knyttet seg til de viktigste menn i henholdsvis det 19. og det 20. århundre: Nietzsche og Freud. Freud var en stor beundrer av hennes opphøyede og rolige personlighet, og hun på sin side verdsatte Freuds arbeider.» (Forfatterens oversettelse.)

Ifølge feministiske biografer aksepterte Freud Andreas-Salomés fordi hun ikke var

Faksimile av Hulda Garborgs oversettelse av Lou Andreas-Salomés *Henrik Ibsens Kvindeskikkelser*, utgitt i 1893

en del av det psykoanalytiske miljøet. Freud hadde mange kontroverser med de frafalte fordi han mente de trakk for raske konklusjoner av de tidlige oppdagelsene innen psykoanalysen. Spesielt beskyldte han Jung for å lage premature psykologiske og mytiske overbygninger på tynt grunnlag og slik sett ikke forholde seg vitenskapelig til psykoanalysen. Men han aksepterte i overraskende grad de psykologiserende, filosofiserende og til med romantiserende

konsekvenser Andreas-Salomé trakk av hans tenkning. Men Freud advarte også henne mot å trekke for store konsekvenser av den psykoanalytiske tenkning. Han advarte mot hennes forserte optimisme – hennes «Schönfärberei».

Andreas-Salomé opponerte også mot Freud. Hun mislikte hans naturvitenskapelige metode. Hun anså religiøse og humanistiske aspekter for å være mer grunnleggende. At de på tross av den tilsynelatende store kløften seg imellom klarte å opprettholde et livslangt vennskap og profesjonelt samarbeid, kan ha sammenheng med den bevissthet de begge hadde om disse vanskelighetene. De kommuniserte stort sett per brev, også når de oppholdt seg i samme by. De balanserte forholdet mellom professor og elev, mellom mester og novise, på en bemerkelsesverdig måte.

Andreas-Salomés forhold til Anna Freud var på samme måte unikt. De traff hverandre første gang i 1921, da Anna var 26 år gammel, og deres vennskap varte livet ut. Dette ble mulig ikke minst fordi Andreas-Salomé lot være å stille spørsmål ved de valg Freud og hans datter hadde gjort i sin relasjon. Faren var datterens analysator, og Anna fortsatte farens arbeid. Lou og Anna arbeidet sammen om Annas artikler om anal erotikke og masochistiske fantasier, et arbeid som førte til at Anna Freud ble opptatt i det psykoanalytiske samfunn i 1922.

Freud utgav sitt essay *Zur Einführung des Narzissmus* i 1914 og Andreas-Salomé et essay kalt *Narzissmus als Doppelrichtung* i 1921. Diskusjonen de hadde om narsissismebegrepet på bakgrunn av essayene viser at Andreas-Salomé i stor grad påvirket Freud med sine tanker og ideer og at Freud søkte hennes råd og anerkjennelse. De kom ikke til full enighet om begrepene primær og sekundær narsissisme, og Andreas-Salomé holdt fast på standpunkter Freud ikke kunne støtte. Hun hadde en mye sterkere tro på den positive, gode primære narsissismen som utgangspunkt for gode objektrelasjoner senere i livet og at kontakten med denne narsissismen var en positiv regresjon, en regresjon uten patologi, noe basalt i vår psyke – det feminine.

Lou – en kvinne

I begynnelsen av romanen *Da Nietzsche gråt* (9) opptrer en kvinne som beskrives med en respekt og en fascinasjon som vakte min interesse. Hun hadde noe uforklarlig ved seg som var vanskelig å definere, men som jeg har sett hos noen kvinner. Irvin Yalom klarer ved denne sin beskrivelse å fange inn et element ved Lou Andreas-Salomé som nok mange menn i hennes samtid også opplevde (10). I det ene øyeblikket ble de inntatt, men i det neste kunne de fordømme. Og de kunne fortvile når samtalen om livet i kameratskap ikke førte lenger enn til nettopp kameratskap.

Flere av Andreas-Salomés biografer, spesielt Binion (5), har brukt de dramatiske hendelsene i St. Petersburg i 1879 som utgangspunkt for en psykoanalytisk tolking av Andreas-Salomés liv. Innenfor samme året mistet hun sin far, ble sviktet av sin veileder, tapte sin religiøse tro for andre gang og ble alvorlig syk. Andreas-Salomé fikk aldri barn og opplevde mange brudd i relasjoner til menn. Hennes ekteskap og samboerskap var ikke-seksuelle forbindelser. Hun hadde flere yngre elskere. Men de mest intense relasjonene hadde hun kanskje til eldre, berømte menn. Feministiske forfattere (1, 7) har reagert mot det de oppfatter som en psykologisering og sykeliggjøring av Andreas-Salomés forhold til menn. Dette fordi det gjør mennene til ofre for en beregnende kvinne, en tolking de fremste Nietzsche- og Freudtilhengere har hatt en hang til. Men det fratrar

også Lou Andreas-Salomé en selvstendig rolle som fagperson, og en slik anerkjennelse for sine bidrag bør hun få. At hun ikke overskuet de intrapsyriske konfliktene som var drivkraften bak mye av det hun gjorde, skal ikke og kan ikke frata hennes arbeider verdi. Lou Andreas-Salomé var selvsagt påvirket av sin bakgrunn, men hennes egen faglige produksjon og den innvirkning hun hadde på flere av dem hun møtte, kan ikke forklares med traumer i forhold til farsfigurer.

Mye av interessen for hennes liv skyldes nok den kontakten hun hadde med mange av tidens største tenkere. Lou Andreas-Salomé var muligens klar over sin virkning på menn, men brukte hun det bevisst? Snarere brukte hun alt ved seg selv til å forfølge sin tanke og sitt ideal, det jeg har valgt å kalle hennes prosjekt. Selvsagt var møtene med mange av tidens ledende tenkere med på å forme hennes liv. Men hun forandret også livet til mange av dem hun møtte. Nietzsches Zarathustra, Rées filosofi (eller manglende sådan), Rilkes poesi, Ibsens berømmelse i Europa og Freuds refleksjoner omkring narsissisme er alle påvirket av Andreas-Salomé.

Lou Andreas-Salomé var et produkt av sin tid, men stod med sine meninger og sine tanker likevel utenfor. Hun deltok i tidens bevegelser, men var aldri medlem noe sted. På samme måte som hun levde i flere forhold som ikke lot seg kategorisere av tradisjonelle merkelapper. Hun bidrog til psykoanalytisk tenkning og teori, men aldri helt på

psykoanalysens premisser. Kanskje det er disse tvetydigheter som gjør at hun oppleves som uforutsigbar og at interessen for hennes liv og arbeid fremdeles lever (11, 12).

Jeg takker Carl Severin Albretsen for verdifulle kommentarer i forbindelse med ferdigstillingen av dette manuskript.

Litteratur

1. Livingstone A. Salomé. Her life and work. New York: Moyer Bell, 1984.
2. Andreas-Salomé L. Mit Liv. København: Herlev, 1979.
3. Andreas-Salomé L. Henrik Ibsens Kvindeskikkelser. Kristiania: Cammermeyer, 1893.
4. Gay P. Freud: a life for our time. London: Norton, 1988.
5. Binion R. Frau Lou – Nietzsche's wayward disciple. Princeton: Princeton University Press, 1968.
6. Appignanesi L, Forrester J. Freud's women. London: HarperCollins, 1992.
7. Martin B. Women and modernity. The (life) styles of Lou Andreas-Salomé. London: Cornell University Press, 1991.
8. Jones E. Sigmund Freud: life and work. Bd. 2. London: Hogarth Press, 1953.
9. Yalom ID. When Nietzsche wept. New York: HarperPerennial, 1993.
10. Yalom ID, Yalom B. The Yalom Reader: selections from the work of a master therapist and storyteller. New York: Basic Books, 1998.
11. Frich M. Lou en kvinne. Oslo: Lanser, 1986.
12. Bos J. Shared life narratives in the work of Lou Andreas-Salomé. Int J Psychoanal 2000; 81: 471–81.

○